

'Niets gaat ooit verloren'

Iemke Epema promoveert op het gedachtegoed van Charles Taylor

De beroemde Canadese filosoof Charles Taylor blijft inspireren. Zijn ideeën over secularisatie en de rol van religie in de samenleving kunnen ons verder brengen, meent

Iemke Epema. En wat mooi is: alles verandert maar er gaat nooit iets verloren.

tekst en beeld Theo Brand

Iemke Epema, predikant in de protestantse gemeente van Zwolle, promoveerde in juni aan de PThU op het gedachtegoed van de Canadese filosoof Charles Taylor (1931).

In zijn magistrale werk *A Secular Age* geeft Taylor een eigen visie op de ontwikkeling van religie en secularisatie in onze westerse cultuur, legt Epema uit. "Hoe heeft het geloof in God in de afgelopen eeuwen zo sterk kunnen veranderen? Van een algemeen gedeeld levensgevoel is geloven een keuze geworden. Een steeds minder vanzelfsprekende keuze van een kleinere groep. Wat is er onderweg gebeurd?"

Het begrip transformatie vervult een sleutelrol in Taylors historische analyse, die hij ver voor Christus laat beginnen. Epema: "Transformatie is een proces waarbij iets nieuws tot stand komt door de omvorming van iets dat al bestaat. Iets van het oude blijft bewaard in het nieuwe. Zo kun je de geschiedenis begrijpen. Er wordt voortgebouwd op wat er al is, ook door breuken en wendingen heen."

Als het om menselijke betekenissen gaat is de werking van de tijd van enorme betekenis, meent de theologe. "Er bestaan voor ons geen tijdloze waarheden, al zouden we dat wel graag willen. Waarheid licht op, op een bepaalde plek in een bepaalde tijd en in een bepaalde situatie. Het is iets dat steeds weer opnieuw moet worden ontdekt, ook binnen een mensenleven."

Profetisch

Een mooi voorbeeld van continuïteit door breuken heen vindt ze de religiekritiek, die zich tegen godsdienst keert maar is voortgekomen uit de religie zelf. Epema: "Profetische stemmen uit het oude testament hadden ook al scherpe kritiek op een gerichtheid op de hemel, die ten koste ging van zorg om de aarde en omzien naar de naaste. Dit geluid wordt later opgenomen door het atheïsme." Transformatie maakt ook deel uit van Taylors definitie van religie, benadrukt ze.

Het christelijk geloof biedt vruchtbare manieren om met de grote vragen en dilemma's van deze tijd om te gaan

"Minstens zo belangrijk als de gerichtheid op een werkelijkheid die ons overstijgt, is voor hem de levensverandering waartoe het geloof oproept. Open staan voor wat ons als individu overstijgt - transcendentie - is bij machte een mens te transformeren. Mijn oude ik moet omgevormd worden tot een nieuw zelf."

"Ik ervaar een bepaald appèl waarop ik antwoord geef. Door daarop te antwoorden word ik niet alleen zelf veranderd, maar verandert ook de werkelijkheid. Ik word bijvoorbeeld aangezet tot een gebaar van eerbied, verootmoediging, moed, onbaatzucht-

tigheid of vergevingsgezindheid."

Transcendentie en transformatie kun je niet los van elkaar zien, benadrukt de promovendus. "Ik denk dat het centraal stellen van deze gerichtheid op transformatie een hele vruchtbare manier is van kijken naar wat geloven is."

Verdedigers van gelovige en ongelovige posities praten vaak langs elkaar heen, tot Taylors grote frustratie, zo ontdekte Epema. "Taylor heeft met zijn studie een bijdrage willen leveren aan een breed en open debat tussen verschillende gelovige en ongelovige posities. Allereerst door verheldering te bieden en misverstanden uit de weg te ruimen.

Voorbeeld van zo'n misverstand is dat de wetenschap het geloof steeds verder heeft teruggedrongen. Taylor laat zien dat die gangbare verklaring van de secularisatie niet klopt. Hij onderscheidt diverse posities in het huidige debat, met vele varianten daartussen."

In Nederland dragen onder meer de theologen Erik Borgman (1957) en Harry Kuitert (1924-2017) en filosoof Ger Groot (1954) bij aan dit debat. In haar proefschrift brengt Epema deze denkers door vergelijkende literatuurstudie met Taylor in gesprek.

Geloof en ongelooft

Geloof en ongelooft zijn bij Taylor geen twee tegenovergestelde theorieën, maar oorspronkelijk nauw aan elkaar verwant, benadrukt Epema. "Taylor neemt ook zelf stelling. Het lijkt alsof een niet-gelovig seculier standpunt neutraal is en een gelovig standpunt niet. Dat klopt volgens hem niet. Beide vertegenwoordigen volgens hem een bepaalde, ge-

kleurde kijk op de werkelijkheid."

"Taylor wil laten zien dat het christelijk geloof vruchtbare manieren biedt om met de grote vragen en dilemma's van deze tijd om te gaan. Denk aan (religieus) geweld, de vraag of er iets is dat uitgaat boven ons tijdelijke leven, en de vraag hoe het toch zit met de waarheid."

Spirituele en morele waarden en betekenissen, zoals verwondering en dankbaarheid, zijn meer dan alleen menselijke subjectieve inkleuring van de werkelijkheid, betoogt Taylor. Ze worden volgens hem in ons opgewekt door iets dat in de werkelijkheid verankerd ligt en wacht op menselijke verwoording.

Appèl

Epema: "Net als Taylor geloof ik dat de werkelijkheid wordt bepaald door deze onderliggende structuur van appèl en respons. Er is iets dat een beroep op ons doet. Ook wanneer de respons zwakker wordt, zal het appèl blijven klinken. Deze overtuiging deel ik behalve met gelovigen ook met mensen die zichzelf niet, of niet langer, als gelovig beschouwen. Zij zoeken een nieuwe taal om het appèl dat in hen klinkt te kunnen uitdrukken.

De spannende zoektocht naar die taal zal altijd doorgaan, in een onophoudelijk proces van beweging en transformatie." De kersverse doctor in de theologie besluit: "Daarin blijft niets zoals het ooit was. Tegelijkertijd gaat er niets ooit verloren."

Iemke Epema, *Niets gaat ooit verloren. Transcendentie en transformatie in het denken van Charles Taylor*. Uitg. Skandalon. 35 euro

Iemke Epema: "Er is iets in onze werkelijkheid dat een beroep op ons doet".